

REMINISZCENCIA

Hogyan látta Hanna Mela barátnőjét, Vekerdy Ilonát¹?

Az alcím és az első két kép elárulja, hogy Vekerdy Ilona/Ila néniről készült fotó és Hanna Mela ceruzarajzának összehasonlítására vállalkozom.

Mindig izgalmas dolog a modell és a műalkotás összevetése. Az elvégzett analízis sokat elmond a művész látásmódjáról, formavilágáról, a művész és a modell kapcsolatáról.

A Vekerdy Ilonáról készült fénykép² feltehetően az 1920-as években, esetleg 1930-ban készült Mártélyon, a település első, Horváth házaspár házában kialakított óvodájában, amelyet Hanna Mela 1930-ban készült akvarelljén is megörökít. (Az óvoda 1931-ben átköltözik a Hegedűs-féle vendéglőbe. Jelenleg, negyedik stációként, a nemrég felújított Tornyai-házban fogadja a kicsinyeket a Mártélyi Általános Művelődési Központ Mártélyi Óvodája.³) Ha összevetjük Vekerdy Ilona alakja mögötti hátteret és Hanna Mela akvarelljét, szembetűnik, hogy az akvarellen nyúlánkabb a kémény, a fák pedig az évszaknak megfelelően lombosabbak, az épület két ablaka közötti, Vekerdy Ilona által éppen nem takart fa pedig feltehetően kompozíciós okokból hiányzik.

Ila néni, a primadonna a fényképen elegáns, kezét ruhája övére pihenteti akár egy manöken. Ovális arcát rövid, hullámos választékos haj keretezi. Mosolya joviális, az általunk ismeretlen fényképezővel pedig huncut szemkontaktust tart. Igazi extrovertált személyiség, így aztán nem csodálkozunk azon, hogy 1940-es Hódmezővásárhelyre távozásakor a szülők hat oldalas „Drága Óvónőnk” megszólítású levelükben köszönnek, búcsúznak el tőle:

„...Hiszen, ha belegondolunk abba, hogy mi gyerekeink tőlünk mily silány nevelést kaphatnak, mert a megélhetés gondja úgy leköt egyaránt bennünket, hogy alig győzzük megvárni, hogy kicsinyeink pólyáikat elhagyják, már elküldjük ide, hogy szabadabban végezhessük gondoktól terhes munkánkat.

...50-60 gyerek egy kicsinyke kis kúpba láttuk összezsúfolva, és mind csak egy célt ismert: Ilonka néni körülölelni, és ha már ehhez nem fér, legalább az ő ölelő karja alatt lenni.

...És búcsúzóul mi is arra kérjük a jó Istent, adja meg a további működéséhez is az örömet, azt a már nekünk pótolhatatlan szeretetet, és minden munkájára az áldást és békét.

Ezt mi mindannyian igaz szívünkől kérjük⁴

És hogyan vélekedtek felettesei tíz év hódmezővásárhelyi tevékenysége után? A kérdésre válaszul Kiss Rozália és Domokos Lajos igazgató jellemzésének néhány mondata szolgáljon adalékkal:

HANNA MELA | MÁRTÉLYI ÓVODA. (1930)

„Segíti a mellé beosztott gyakorlóéves óvónőjelölteket. Megbecsüli munkatársait, azok is őt. Növendékeit szép kiejtésre neveli. Szavaltatuk értelmes, nem éneklő. A beiskolázásra nagy gondot fordít”

„Kitűnő szakmai munkájával az óvoda fegyelmét, nevelési eredményeit a legmagasabb színvonalra emelte. Rend, tisztaság, nyugalom van az óvodájában. Pártatlan, feltétlen tárgyilagos a szülővel, gyerekekkel és munkatársaival kapcsolatban. Munkáját szereti, azt igen intelligensen végzi.”

„ A tőle jött első osztályos tanulók értékes előképzést mutatnak. A munkába szívet, lelket adja. Irányítása határozott. Dolgozó társait neveli és szereti. Szakmai munkája kiváló. Körzetünk legjobb óvónője.”⁵

Ezek után vessünk néhány pillantást Hanna Mela grafikájára!

A grafika valóban Vekerdy Ilonát ábrázolja? A kérdésre megkapjuk a választ, ha megforgatjuk a képet hordozó kartont, és elolvassuk a rajta található írásokat. A képet Hanna Mela 1963. augusztus 30-án ajándékozta Domokos Lajosnak, a művésznő paszpartun („Szeretettel adományozom „LAJOS” dö Domokos névnapjára!”) és Domokos Lajos paszpartu hátoldalon olvasható írása („Trefás, torzított (csípős) rajz. A kép Vekerdy Ilona vezető óvónőt ábrázolja, akinek óvodája igazgatásom alá tartozó iskolához tartozott. Húséges tisztelőm volt. – Barátnője, Hanna Mela festőművész rajzolta így, mint ismeretlen modellt. ... Hanna Mela gyakorta vendégeskedett nálunk.”] igazol. Tehát a kérdésre adott egyértelmű válasz: igen, a grafika Vekerdy Ilonát ábrázolja.

A színes ceruzarajz készítésének időpontjára – a képet hordó karton, paszpartu hátoldalán – két időpontot is találunk Hanna Mela ceruzás kézírásával: kb. 1933 és 1954. A két dátum közül az 1933-ast fogadom el, hiszen Ila néni karikatúrák öltöztetése az 1935-re datált „Divat története” témához kapcsolható. Persze a klasszifikáció nem olyan egyszerű, hiszen tematikailag egyszerre több csoportba is besorolható a kép.

Az osztályozáshoz Szentí Tibor⁶ írását használom fel, aki Hanna Mela oeuvre-jét a következőképpen csoportosítja: ikonjellegű táblakép, biblia és lovagkor, városi és falusi életkép, ruhatörténet, portré, karikatúra. Ezek közül a hat kategória közül képzünk négy silabizálható ki: a lovagkor, a ruhatörténet, a portré és természetesen a karikatúra.

A grafika vérbő, fabulózus karikatúra, amely a modell jellegzetes vonásait eltorzítja, kigúnyolja, parodizálja. Ahogy visszaemlékszem Ila néniire, az arcát mindig túlzottan rúzsoltosnak láttam. Ez a tény a barátnő figyelmét sem kerüli el, hiszen pirosítja az arcot, de őszintén megvallva, meglepően visszafogottan.

Ila néni öltözete kissé kaotikus, hiszen a francia reneszánsz puffancsos férfinadrágját viseli, a felső testére ráfeszülő, felugró galléros ruha sonkaijjal, a szoknyarész pedig elől vágott. A férfinadrághoz – Hanna Mela szerint – arab tőr (khanjar/handszár) dukál. A hatalmas strucc tollas kalap igazi teátrális antré, amelyről Bányai Zorka fekete kalapja vagy Léda kalapjai jutnak eszünkbe. Persze, hogy a művész nő modellje fejére nem az akkor sokak által hordott cloché-t rajzolta, hiszen az ellentmondott volna a parodizálásnak.

Ila néni a névnap rózsszál átadásakor – a művész nő ceruzás kézírása szerint, amely a kép jobb alsó sarkában olvasható – Kacsóh Pongrác: *János vitéz* című daljátékából Bagó dalát énekl. Bagó nótájának felhasználása kissé nonszensz/ morbid, hiszen János vitéz Ilonkájának sírjáról származó rózsszával történik a Lajos-napi köszöntés. Persze ez a kis gunyorosság az adott formán belül megengedhető, annál inkább, mert a *János vitéz* és Kacsóh Pongrác nem volt ismeretlen Domokos Lajos számára, hiszen magyar-történelem szakos tanár volt, azonkívül mindig érdekelte a zene. Tehát, nem véletlenül nyúlt a művész nő a *János vitéz* daljátékhoz.

Vajon mit keresnek a képen a férfias attribútumok (nadrág, tőr)? Elképzelhető, hogy Ila néni határozott karakterét, szuggesztív kisugárzását szándékozta a karikatúrista Hanna Mela kissé feltupírozott formában a néző tudomására hozni.

Hanna Mela öltözetére a keresetlenség, igénytelenség, gyakran az unisex formaiság volt a jellemző. Ez az aszociális viselkedés a művész nő devianciájának egyik megjelenési formája volt. Elképzelhető, hogy barátnőjének a ruházatkodásra vonatkozó ellentétes esztétikai felfogása mennyire irritálhatta. Ez az inger inspirálta formák tobzódására, évszázadokkal korábbi ruhadivatok felidézésére.

Meglátván a képet, vajon mit szolt Ila néni, a barátnő? Talán az ismert latin szólás jutott az eszébe: *Habitus non facit monachum.*⁷

Domokos Tamás

Jegyzetek:

1. Vekerdy Ilona (*Hódmezővásárhely, 1894 †Hódmezővásárhely, 1981) óvónő. Apja ifj. Vekerdy Nagy József bankár, édesanyja Miskolczy Irén. Jolán nővére (*Hódmezővásárhely, 1892 †Hódmezővásárhely, 1967) szintén óvónő. (Kovács István: *Hódmezővásárhelyi életrajzi kalauz*. Hódmezővásárhely, 2015.)

2. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára Hódmezővásárhelyi Fióklevéltára.

3. ovoda.martely.hu/ovoda+tortenete/53

4. Vekerdy Irén: Vekerdy Ilonka (1894–1981) Mártély első óvó nénije. (24 oldalas spirális fűzésű, hely és idő megjelölése nélküli kézirat. Martonvásári Óvodamúzeum. Lsz: 5555. Rövidítése a későbbiekben: VIVI)

5. I. VIVI

6. Szent Tibor: *Hanna Melánia* (Mela) festőművész (www.szentit.com/hanna.shtml)

7. Nem csuha teszi a barátot.

Dr. Vekerdy Tamás professzor úrnak – Mindszenten történt találkozásunkkor (2018. 06. 15.) – megígértem, hogy nagynénijéről, Vekerdy Ilonáról szóló pro domo írástomat elküldöm, ha az a *Vásárhelyi Látóhatárban* megjelenik. A sors, a nagy rendező közbeszólt. Sajnos, a megrendítő és szívfájdító október 9-e óta ígérete teljesíthetetlen.

VEKERDY ILONA A MÁRTÉLYI ÓVODA UDVARÁN

HANNA MELA | PRIMADONNA